

KIRJA-ARVIO: ”FLUM JORDAN” JA 42 MUUTA TYYPPIÄ

Roper, Jonathan 2005: English Verbal Charms. FF Communications 288. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia. 241 sivua.

Maarit Viljakainen

Englantilainen loitsututkija Jonathan Roper toteaa teoksensa *English Verbal Charms* ensimmäisessä lauseessa, että Englannissa ei ole kansanperinnettä kokoavaa ja tallentavaa keskusarkistoa. Tämän vuoksi ainakin loitsututkijan on luotava oma arkistonsa. Roperin tapauksessa tämä tarkoittaa käytännössä tietokantaa tietokoneella. Hänen ”arkistonsa” pitää sisällään 523 englantilaista loitsua, jotka tutkija on koonnut yhteen monista eri lähteistä. Nämä loitsut ovat Roperin tutkimusaineisto, kun hän pohtii ennen kaikkea loitsua genrenä. Tutkija on muodostanut aineistonsa pohjalta 43 loitsutyyppiä kattavan tyyppiluettelon. Roper huomauttaa, että hänen tietokantansa ei ole englantilaisten loitsujen täydellinen kokoelma, mutta aikaisempiin yrityksiin verrattuna 523 loitsua on paljon (s. 60). Työstä tekee ainutlaatuisen myös se, että aineistoa on erittäin pitkältä aikaväliltä: vanhimmat loitsut ovat 900-luvulta, kun uusimmat on muistiinpantu 1900-luvun lopulla.

LOITSUJA JA RAJATAPAUKSIA

Ensimmäiseksi teoksensa johdannossa Jonathan Roper määrittelee *loitsun*. Roperin mukaan loitsu on perinteinen sanakaava, jonka käsitettiin vaikuttavan suoraan ympäröivään maailmaan. Nimenomaan oikean ihmisen esittämänä loitsu muutti maailmaa: joku parantui, joku rakastui tai lehmä lypsi paremmin. Loitsun avulla myös suojaututtiin epäonnelta tai pahalta sekä löydettiin varastettuja tavaroita. Kaavamaisuus ja toisto ovat sanakaavojen erityispiirteitä. (s. 15.)

Roper määrittelee myös käsitteet *oral charm*, *written charm*, *non-verbal charm*, *English charms* ja *traditional charms*. Lopulta myös *traditional English charms* saa määrity-

sensä: kyse on suullisista ja/tai kirjoitetuista, kokonaan tai osaksi englanninkielisistä, perinteisesti englantilaisten käyttämistä loitsuista (s. 20). Yhtenä esimerkkinä Roper esittää voin kirnuamiseen käytetyn loitsun: ”Come Butter come, come Butter come, Peter stands at the Gate, waiting for a buttered Cake, come Butter come” (s. 21). Todettakoon, että tämä esimerkki on varsin ymmärrettävä verrattuna joihinkin muihin teoksen loitsuesimerkkeihin, jotka eivät aukene vanhaa englantia osaamattomalle suomalaiselle lukijalle.

Roper selvittää myös, mitä hän on jättänyt tutkimusaineistonsa ulkopuolelle. Tutkija toteaa osuvasti, että loitsun määrittelemisen on samanaikaisesti valintojen tekemistä (s. 17). Esimerkiksi rukoukset, kiroukset ja eläimiä maanittelevat sanonnat, kuten ”here, kitty-kitty, here, kitty-kitty”, eivät kuulu tutkimusaineistoon. Kootessaan tutkimusaineistoaan Roper on joutunut pohtimaan monenlaisia rajatapauksia. Esimerkiksi juuri loitsun ja rukouksen ero on monessa tapauksessa erityisen vaikea määrittää.

Johdannossa Roper käy läpi ennen kaikkea englantilaisia loitsututkimuksia ja englantilaisia julkaisuja, jotka sisältävät loitsutekstejä. Noin 27 sivun mittainen kartoitus aikaisemmasta tutkimuksesta vakuuttaa lukijan siitä, että tutkija ei ole niin sanotusti jättänyt pienintäkään kiveä kääntämättä. Roper kuitenkin yllättää toteamalla, että kukaan ei ole aiemmin kirjoittanut kokonaista tutkimusta englantilaisista loitsuista (s. 25). Onkin syytä kysyä, miksi *English Verbal Charmsin* kaltainen perustutkimus ilmestyy vasta vuonna 2005. Jonathan Roperin mukaan tähän on kolme syytä: keskusarkiston puuttuminen, eri tieteenaloja edustavien tutkijoiden olematon yhteistyö ja yleisesti englantilaisen folkloristisen tutkimuksen heikko tila.

ARKISTO AUKEAA

Teoksen toinen luku keskittyy tutkimusaineiston eli Roperin oman ”arkiston” esittelyyn. Roperin tavoitteena on ollut koota tietokantaan loitsutekstien lisäksi mahdollisimman paljon kontekstietoja. Roperin tietokanta kattaa 20 kategoriaa tai ”kenttää”. Roper on eritellyt loitsun yleisemmän ja yksityiskohtaisemman käyttötarkoituksen, loitsutyyppin, loitsun otsikon, onko kyseessä suullinen vai kirjoitettu loitsu ja minkälaisia ohjeita loitsun esittämiseen on annettu. Luonnollisesti myös loitsuteksti on kirjattu ylös. Myös loitsun esittäneen ihmisen nimi, syntymäaika, sukupuoli ja ammatti on merkitty muistiin. Lisäksi Roper on huomioinut tiedonannot, jotka kertovat keneltä loitsun esittänyt ihminen on loitsunsa oppinut. Roper on edelleen merkinnyt tietokantaansa loitsun kerääjän, keräyspaikan ja keräysajankohdan. Loitsun julkaisuun liittyvät tiedot on koottu tietokantaan omiin kategorioihinsa. Käytännössä tutkija on jokaisen aineistonsa loitsun kohdalla syöttänyt tietokantaansa mahdollisimman paljon loitsuun liittyviä tietoja. Roper kuitenkin toteaa, että yhdenkään loitsun kohdalla kaikki kentät eivät täyttyneet. Tämä näkyy myös tutkijan julkaisemissa esimerkeissä (s. 57–59). Esimerkit havainnollistavat varsin hyvin sen, mitä tutkija on tehnyt ja miltä hänen ”arkistonsa” näyttää.

Jonathan Roper esittelee tietokantansa kategoriat huolellisesti. Ensiksi hän käy ne läpi lyhyesti, mutta luku jatkuu jokaisen kategorian tarkemmalla esittelyllä ja pohdinnalla. Roper käsittelee myös kohtaamiaan ongelmia, esimerkiksi joissakin tapauksissa loitsun keräysajankohta on ilmaistu varsin epämääräisesti (s. 85–87). Ei ole mitenkään yllättävää, että aineisto ei ole ongelmitta järjestäytynyt toimivaksi ”arkistoksi”.

Tietokannan kategorioista kiinnostavia ovat muun muassa loitsun esittäneeseen ihmiseen liittyvät kategoriat. Aineiston 523 loitsusta vain 155 tapauksessa loitsun esittäneestä ihmisestä on kerrottu jotakin. Näissäkin tapauksissa loitsijan nimi on usein jätetty kirjaamatta ylös. Sen sijaan loitsijan mainitaan olleen ”vanha nainen”, ”köyhä nainen” tai ”maanviljelijä Pohjois-Devonista”. Loitsun esittäneen ihmisen syntymäaika on mainittu vain 25 loitsun kohdalla. Loitsijan ammatti on puolestaan muistiinpantu 29 tapauksessa. Loitsijan sukupuoli on sen sijaan mainittu useammin, 172 tapauksessa, erityisesti 1800- ja 1900-luvuilla kerättyjen loitsujen ohessa. Roper toteaa, että parannusloitsuja ovat osanneet sekä naiset että miehet, mutta lemmonloitsujen osaamista ovat selvästi hallinneet naiset: 49 loitsusta vain kaksi on muistiinpantu mieheltä. Kaiken kaikkiaan aineistossa vain yhdeksän loitsun kohdalla käy ilmi keneltä loitsun esittänyt on loitsunsa oppinut. Roper huomauttaa, että kuuden parannusloitsun ohessa on mainittu, että nainen on oppinut loitsun mieheltä tai mies on oppinut loitsun naiselta. Erään tiedonannon mukaan loitsun siirtyminen naiselta naiselle tai mieheltä miehelle ei ole ollut suositeltavaa (s. 81).

Teoksen toisessa luvussa Roper avaa ”arkistonsa” varsin perusteellisesti. Yhtä lailla on todettava, että luku tarjoaa paljon perustietoa englantilaisista loitsuista.

43 LOITSUTYYPPIÄ

Teoksen kolmannessa luvussa Jonathan Roper keskittyy loitsutyyppeihin. Aineistonsa loitsuista hän on erotellut 43 tyyppiä. Tutkija toteaa, että erilaisia loitsuja on varmasti enemmänkin, mutta riittävän selviä esimerkkejä on ollut vaikea löytää.

Yleisin loitsutyyppi on ”Flum Jordan”, jota edustaa 42 aineiston loitsua. Kyseisiä loitsuja on käytetty ennen kaikkea verenvuodon hillitsemiseksi. Loitsuun sisältyvä historiola kertoo, kuinka Kristus syntyi Bethlehemiissä ja kuinka hänet kastettiin Jordanissa. Kastamisen seurauksena vesi lakkasi virtaamasta joessa. Kuten Roper toteaa, tämä ihme on pyritty toistamaan verenvuotoa hoidettaessa: veren toivottiin pysähtyvän Jordanin veden lailla. Varhaisin englantilainen esimerkki ”Flum Jordanista” on peräisin 1300-luvulta, kun tuorein esimerkki on vuodelta 1929. Vaikka ”Flum Jordan” on aineiston yleisin loitsutyyppi, se ei kuitenkaan hallitse koko aineistoa. Muita tyyppejä ovat muun muassa ”Neque doluit neque tumuit”, ”Out Fire in Frost”, ”Super petram”, ”Tis not this” ja ”Dock in Nettle out”.

Roper on jakanut tyyppiluettelonsa kahteen osaan: ”Christian charms in England” ja ”non-Cristian charms in England”. Ensimmäisessä osassa tutkija analysoi loitsuja, jotka sisältävät kristillisiä aineksia. Hän esittelee aakkosjärjestyksessä

jokaisen loitsutyypin esimerkkeineen. Esittely alkaa tyypistä "Architriclinus sedebat super scannum" ja päättyy tyyppiin "Tres Mariae". Toisessa osassa tutkija keskittyy loitsuihin, jotka eivät sisällä kristillisiä aineksia. Tämä osa alkaa tyypistä "Ague, ague" ja viimeisenä tarkastelun kohteena on "Watch barrel watch".

TULEVIA TUTKIMUSAIHEITA

English Verbal Charms loppuu lukuun "Towards the study of variation". Tässä luvussa Roper pohtii englantilaisten loitsujen variaatiota. Hän myös kokeilee miten yhden tietyn loitsijan repertuaarin tutkiminen onnistuu. Variaatioon liittyvien kysymysten pohdinta on vielä tässä vaiheessa alustavaa. Roper mahdollisesti syventyy aiheeseen seuraavissa julkaisuissaan. Kuten tutkija itse toteaa teoksensa esipuheessa, toinen ja kolmas luku muodostavat English Verbal Charmsin ytimen.

Jonathan Roperin teos ei ole tiiliskivi, sillä loppuviitteineen sen pituus on 212 sivua. Teos on kuitenkin ensimmäinen kattava – ja myös mitä ilmeisimmin erittäin kauan kaivattu – perustutkimus englantilaisista loitsuista.

Filosofian maisteri Maarit Viljakainen on lappeenrantalainen perinteentutkija.